

De Taaltoestanden bij de Belgische Strijdkrachten in Groot-Brittannië tijdens de Tweede Wereldoorlog¹

L. DE VOS en J.P. DESCAN

In de loop van de Tweede Wereldoorlog werd in Groot-Brittannië een Belgisch leger in ballingschap op de been gebracht. Het is de bedoeling om in dit artikel de taalverhoudingen binnen die kleine gemeenschap na te gaan.

Reeds voor de Duitse inval oefende Groot-Brittannië enige aantrekkingskracht uit op Belgen die het nakende oorlogsgeweld wilden ontvluchten. Maar ook na de capitulatie zochten nog enkele duizenden landgenoten hun toevlucht in Groot-Brittannië. Op 12 augustus 1940 schatte men hun aantal op ongeveer 16.000 mannen, vrouwen en kinderen². De groep groeide nog aan met nieuwe vluchtelingen uit het bezette België en in april 1941 waren er ongeveer 20.000 Belgen³.

Een belangrijke rol hierin speelden de Belgische zeelui. In juli 1940 bevonden er zich 1.200 vissers en 3.500 zeelui van de Belgische koopvaardijvloot in Groot-Brittannië⁴. Met uitzondering van deze Vlaamse zeelui was de Belgische gemeenschap in Groot-Brittannië grotendeels Franstalig⁵. De Belgen die zich vanaf juni 1940 bij het ministerie van Landsverdediging in Londen aanmeldden om dienst te nemen bij de Belgische krijgsmacht, waren afkomstig uit de meest verschillende landen. Een groot deel was uit het bezette België gevlucht, maar ook Belgen uit Noord-Afrika en Belgisch-Kongo wilden zich bij het nieuw op te richten bevrijdingsleger vervoegen. De heterogene samenstelling van de groep zou diverse problemen stellen om een gedisciplineerd geheel te vormen. Daarenboven gaf de Belgische politiek aanleiding tot scherpe conflicten. Hierbij speelde vooral de polemiek rond de koning een erg belangrijke rol⁶.

1. De auteurs Lic. Jean-Pierre Descan en Prof. Dr. Luc De Vos zijn respectievelijk wetenschappelijk medewerker en diensthoofd bij de leerstoel geschiedenis van de Koninklijke Militaire School.

2. S. WEUTS, *Historiek van het bataljon bevrijding*, Leopoldsburg, 1980, p. 15.

3. L. SCHEPENS, *De Belgen in Groot-Brittannië, 1940-1944. Feiten en gebeurtenissen*, Nijmegen-Brugge, 1980, p. 92.

4. H. Anrys, *Les Belges dans la bataille de l'Atlantique*, Brussel, 1985, p. 59.

5. L. SCHEPENS, *op.cit.*, p. 109.

6. C.G. SEGERS, *Ontstaan en groei van de Belgische Landstrijdkrachten in Groot-Brittannië, 1940-1945*, Deurne, 1980, p. 42.

Bij hun aankomst in Groot-Brittannië werd een aantal rekruten verhoord door ambtenaren van het ministerie van Landsverdediging⁷. Zo werd o.m. nagegaan op welke wijze ze naar Groot-Brittannië waren gevlucht. De ondervragingslijsten bevatten naast de algemene persoonlijke gegevens telkens een verklaring onder eed waarbij de betrokkenen beloofden geen gegevens omtrent hun vlucht openbaar te maken. Deze verklaring werd zowel in het Nederlands als in het Frans opgesteld en kon worden ondertekend in de taal naar keuze. Dit geeft ons een algemeen beeld over de taalkundige verhoudingen bij de Belgische troepen in Groot-Brittannië. De Vlamingen vormen duidelijk een minderheid: slechts 675 verslagen (23,8 %) op een totaal van 2826 betreffen personen geboren in een Vlaamse provincie. Hiertegenover staan 1270 Walen (44,9 %) en 459 uit de Brusselse regio (16,2 %). De Vlaamse minderheid tekent zich nog scherper af, als we rekening houden met de taal waarin de eed werd ondertekend: 237 Vlamingen (8,3 %) en 9 Brusselaars plaatsten hun handtekening onder de Nederlandse tekst. Hierbij dienen we tevens nog 17 personen te vermelden die beide teksten ondertekenden; 422 verslagen (14,9 %) zijn onvolledig of betreffen rekruten die niet in België geboren zijn. Enkele lijsten bevatten ook gegevens omtrent de taalkennis van de ondervraagden. Zo verklaarden 51 Franstalige Vlamingen, 24 Franstalige Brusselaars en 20 Walen dat ze Nederlands kenden. De groep Nederlandstaligen was dus zeer beperkt, maar toch moeten we dat relativeren daar de taalkennis niet altijd werd nagegaan. De ondervragingslijsten zijn grotendeels tweetalig opgesteld. Het valt echter op dat steeds de Franstalige zijde door de ondervrager werd ingevuld, ook als het Nederlandstalige Vlamingen betreft. Ondanks de formele tweetaligheid van de documenten werden de verhoren bijna uitsluitend in het Frans gevoerd.

De ondervragingslijsten geven ons echter enkel inlichtingen over diegenen die uit de bezette gebieden of Noord-Afrika afkomstig waren. Deze vluchtelingen werden ondervraagd op de *'Patriotic School'* door leden van verschillende Britse veiligheidsdiensten en tevens door de Belgische veiligheidsdienst⁸. Een niet gering aantal Belgen werd echter nooit ondervraagd⁹. Volgens F. Lepage, het toenmalige hoofd van de Belgische staatsveiligheid in Londen, vermeden de Belgische instanties de talrijke ondervragingen die door vele landgenoten als pijnlijk werden ervaren¹⁰. Toch zouden de Britse diensten erg nauw toezien op de vluchtelingen die uit de bezette gebieden kwamen. Vanaf januari 1941 werd iedereen systematisch verhoord in de gebouwen van de *'Royal Victoria Patriotic School'* (R.V.P.S.) in Wandsworth, Poole, Bristol, Glasgow of Liver-

7. Deze ondervragingslijsten zijn ondergebracht in het fonds FBGB, dossier Personeel op het Centrum voor Historische Documentatie te Evere.

8. H. BERNARD, *Août 40-Avril 42*, s.l., 1983, p. 101.

9. Interview van J.P. Descan met R. Deneef, (geb. 1904, sergeant), 22 februari 1989.

10. Cfr. het interview van Prof. Dr. Luc De Vos met F. Lepage, 15 maart 1989.

pool¹¹. De R.V.P.S. viel onder de autoriteit van de M.I.9, maar een groot deel van de staf, waaronder directeur Ronnie Hayler, waren leden van de M.P.I.5, de Britse contra-spionage¹². Ook leden van de contra-spionage uit de andere geallieerde landen werden betrokken bij de ondervraging van vluchtelingen. De opsporing van Duitse agenten kende een groot succes, want de meeste infiltranten werden ontmaskerd. Onder de Belgen die niet werden verhoord bij hun aankomst in Groot-Brittannië, kunnen we de groep van luitenant-kolonel E. Blondeel citeren. Ze bestond uit een 200-tal rekruten uit Noord- en Zuid-Amerika die voorbestemd waren voor de Britse S.A.S. (Special Air Service). Na de opleiding in Canada vertrok de groep naar het Schotse Greenock. Daar werden ze ontvangen door twee vertegenwoordigers van de Belgische regering. Deze vroegen hen om zich in te delen volgens hun taalgemeenschap. Op aansporing van de toenmalige luitenant Blondeel verklaarden ze echter dat hun voertaal Engels was. Een aantal onder hen was geboren in Noord-Amerika of had er zo lang verbleven dat ze nog nauwelijks Nederlands spraken. De opleiding was volledig gebaseerd op de Canadese methodes en verliep grotendeels in de Engelse taal¹³. De Belgen in het opleidingskamp van Cornwall droegen trouwens Canadese uniformen waarop men enkel de vermelding 'Belgium' had aangebracht¹⁴.

De ondervragingslijsten leren ons ook weinig over de verhoudingen tussen de twee taalgemeenschappen. In het algemeen kunnen we vaststellen dat de verstandhouding tussen Vlamingen en Franstaligen voorbeeldig was. Zowel voor de opleiding als voor de oefeningen werden de Nederlandse en de Franse taal gebruikt¹⁵. Toch waren niet alle Vlamingen steeds even gelukkig met de sterke Franstalige invloed bij de Belgische legerleiding in Groot-Brittannië. Vanaf 1943 verscheen in de *Omzendbrieven* van de E. Vandervelde-groep in Londen een 'Vlaams hoekje', waarin de situatie van de Vlamingen in Londen werd belicht. Het is opmerkelijk dat de Franstalige editie van de omzendbrieven deze rubriek nooit citeerde ondanks het feit dat beide edities grotendeels identiek zijn. In mei 1943 vermeldde *Omzendbrief* 6: „*Het grieft de Vlamingen te moeten vaststellen dat er geen enkele moeite werd gedaan. De toestand in Engeland is in volle vrijheid en de Belgische regering verandert niets aan de*

11. N. WEST, *M.I.5, British security service operations 1909-1945*, Londen, 1981, pp. 116-117.

12. *De M.I.9 organiseerde vooral de ontsnappingen uit de bezette gebieden en de M.I.5 was de dienst voor spionage en contra-spionage.*

13. Interview van J.P. Descan met E. Blondeel (geb. 1906, luitenant), 8 februari 1989; G. DE PIERPONT, A. LEFEVRE, *Geschiedenis van de S.A.S.-parachutisten van 1942 tot 1952*, Brussel, 1977.

14. *The Cornwall Standard-Freeholder*, 26.11.1941, p. 1; *The Globe and Mail-Toronto*, 26.11.1941, p. 4, archief F. Van Cauwelaert, A.M.V.C., Antwerpen.

15. Dit verklaarden ons alle geïnterviewden, nl. E. Blondeel, R. Deneef en P.R. Pus (geb. 1916, soldaat).

onjuiste taaltoestanden''¹⁶. Ook de situatie in het Belgisch leger werd door de omzendbrieven niet ontzien. Zo meldde men op 7 juli 1943 de oprichting van een Belgisch soldatenhuis in Londen waarbij de openingsceremonie enkel in het Engels en in het Frans was gehouden¹⁷.

Taalproblemen waren dus niet helemaal onbestaande bij de Belgische troepen in Groot-Brittannië. Het gebrek aan parlementaire controle en de collaboratie van een aantal Vlaamse intellectuelen, die voor de oorlog voorop liepen in de Vlaamse ontvoogdingsstrijd, speelden ongetwijfeld een belangrijke rol. De numerieke minderheid van de Vlamingen en hun bijzonder heterogene samenstelling verdoezelden de wantoestanden in een eerste fase. Toen de Vlamingen zich uiteindelijk begonnen te manifesteren, werden alle interne relaties ondergeschikt aan de voorbereiding van de invasie. Het internationale kader waarin deze verliep, droeg ook in ruime mate bij tot de wederzijdse verstandhouding die tussen de taalgemeenschappen in Groot-Brittannië bestond.

Koninklijke Militaire School
Renaissancelaan, 30
1040 Brussel

16. *Omzendbrief* 6, E. Vandervelde-groep, Londen, mei 1943, p. 4.

17. *Omzendbrief* 7, E. Vandervelde-groep, Londen, juli 1943, p. 3.

Lode WILS

Honderd jaar Vlaamse Beweging III

Geschiedenis van het Davidsfonds in en rond Wereldoorlog II

Davidsfonds Leuven 1989

D/1989/0240/27

215 blz. - geïllustreerd